

IMPACTUL SISTEMULUI DE VALORI FUNDAMENTALE ASUPRA PROCESULUI EDUCATIV

Ștefania-Mona-Lisa CIOBANU
România

CZU: 37.01:124.5

ciobanu_monalisa@yahoo.com

Lucrarea noastră abordează o temă pedagogică aflată sub incidența demersului filosofic, situându-se adică la confiniile axiologiei cu educația. Conform definiției de dicționar, axiologia este o disciplină filosofică, ce se ocupă cu studiul sistematic al originilor, esenței clarificării, ierarhizării și funcției sociale a valorilor. În calitatea sa de teorie generală a valorilor, sau chiar de *știință a valorilor*, axiologia presupune, ca orice altă știință, cercetarea, cunoașterea și stăpânirea atât a axiologiei, cât și a fenomenologiei domeniului de care se ocupă. Interferența axiologiei cu pedagogia a generat o știință nouă, de graniță – am spune – cunoscută astăzi sub numele de *axiologia educației*, pe care universitarul Sorin Cristea o definește astfel: „Știință a educației construită interdisciplinar la nivelul relațiilor dintre *pedagogie și filosofie*, în general, între teoria generală a educației și *teoria generală a curriculumului* (ca științe pedagogice fundamentale), pe de o parte, și *axiologie* (ca domeniu al filosofiei) pe de altă parte” [1, p. 192]. O definiție pertinentă a valorii ne oferă monumentalul *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, unde respectivul concept este explicat astfel: „Calitatea sau ansamblul de calități (deosebite) ale unor obiecte, fenomene, fapte, idei, raportate la normele ideale ale tipului sau la necesitățile sociale și la idealurile generate de acestea” [2, p.2138]. La rândul ei, educația sau educarea – conform unei alte definiții de dicționar–înseamnă „influențarea” sistematică și conștientă a dezvoltării facultăților intelectuale, morale și fizice ale copiilor și tineretului; totalitatea metodelor folosite în acest scop [3, p. 378].

Înainte de a evidenția modalitățile prin care valorile, în general, și în special cele considerate a fi esențiale, influențează procesul educațional, e necesar să ne referim la geneza valorilor și la modul cum au fost definite și analizate valorile de către diverși cercetători ai

domeniului. Referitor la geneza valorilor, cercetătorii sunt unanim de acord, astăzi, că istoria omului începe odată cu istoria semnelor și a valorilor, întrucât doar omul – spre deosebire de necuvântătoare – poate să-și transforme atracțiile și repulsiile în valori. „Numai dialogul, mai întâi cu ceilalți și mai târziu cu sine însuși – consideră, de pildă, Angela Tulei – permite distanțarea de fenomene și ivirea întrebărilor despre esența lor. Numai dialogul face posibilă elaborarea ideilor, singurul mijloc dialogal de comunicare fiind limbajul uman” [4, p. 145].

La rândul său, cercetătorul Vl. Pâslaru, referindu-se la originea valorilor, e de părere că acestea sunt de două feluri: moștenite (*date*) și create [5, p.3]. În prima categorie, pot fi incluse lucrurile materiale oferite omului de natură: apa, focul, iarba, fructele, păsările, animalele ș.a., au obținut valoare pentru om, prin faptul că le-a descoperit utilitatea lor vitală. Omul a înțeles că fără aceste lucruri, viața lui nu poate fi. „Acestea erau *valoările existenței umane (valori date)*, care au devenit ca atare importante datorită raportării omului la lucrurile și fenomenele din anturajul său. A doua abordare se referea la valorile create. Ulterior, omul a început să creeze activ valori. Au apărut astfel, lucruri, obiecte, chiar plante și animale inexistente în natură. Unele aveau utilitate practică și valoare estetică, juridică, morală etc.”[4, p. 145]. Valorile dobândite sunt cele elaborate/produse/create de oameni și definite prin termenul generic *cultură*. În opinia cercetătorului H. Wald, omul devine singura ființă capabilă să transforme fragmente ale naturii în unelte ale culturii, senzațiile în noțiuni, afectele în valori, inteligența în intelect, doar prin făurirea limbajului [6, p. 43-45]. În contextul acestor confruntări, au apărut cele dintâi valori create de către om, și anume, *binele* și *răul*, despre care tot H. Wald crede că sunt cele dintâi calități adăugate naturii de către om. „Oamenii au încercat mereu – consideră H. Wald, – să scape de conflictul dintre *bine* și *rău*. Bun este tot ce contribuie la dezvoltarea omului și rău este ceea ce o împiedică. Între bine și rău este o unitate contradictorie care nu trebuie evitată, ci asumată” [Ibidem, p. 98]. *Binele* reprezintă, așadar, cea dintâi dintre valorile descoperite de om și prima din seria valorilor considerate a fi esențiale – fundamentale, alături de *adevăr*, *frumos*, *dreptate*, *sacru*. Omul fiind o ființă socială, valorile se impun ca existență socială absolută, prin autonomia pe care o manifestă față de insul social. Se

poate vorbi, așadar, și de o apropiere a axiologiei cu sociologia, mai ales grație puterii de antrenare a individului într-un nou proces atât de creare, cât și de consum a valorilor, precum și prin intensitatea satisfacției de bine, frumos și adevăr, pe care i-o provoacă. Problema valorilor a fost și este una dintre cele mai dezbătute și abordate de diferite științe: filosofie, culturologie, sociologie, pedagogie, psihologie etc. Este unanim acceptată, în cele mai diverse teorii și concepții, realitatea că ființa umană a fost dominată dintru început de sentimentul împlinirii, care nu poate fi satisfăcut decât în și prin lumea creațiilor, valorilor. Referitor la această lume a valorilor, Mircea Măciu spunea: „Ca prim univers social și ca matrice a ființei umane – oricât de primă – lumea valorilor se întemeiază – concomitent cu observarea și cunoașterea naturii – pe: a) *logica cugetării*; b) *răspunderea socială a acțiunii*; c) *rodirea poetică a spiritului*; d) *înălțarea (educarea) culturală a simțirii*, e) *împlinirea liberă a binelui* f) *trăirea artistică a frumosului*. Este necesar să precizăm – conchide sociologul – că *primul univers social* nu apare concomitent cu actul de repetiție a ființei care l-a practicat în lumea animal-biologică” [7, p.229-230]. Deducem de aici că trăirile și relațiile noastre cu alții sunt determinate de valoarea pe care o atribuim obiectului, persoanei evenimentului. Valorile exprimă relevanța pe care o are obiectul pentru individ, criteriul său de alegere, organizarea principiilor după care acesta se conduce în viață. Acest ansamblu al însușirilor care conferă unui lucru calitate, pentru care este apreciat pozitiv, prețuit și considerat important își găsește aplicabilitatea și în domeniul educației, în procesul de formare al tinerilor, întrucât este știut că valorile orientează și legitimează regulile sociale.

În ultima vreme, valorile fundamentale, precum *binele, adevărul, frumosul*, sunt asimilate tot mai frecvent *valorilor pedagogice generale* evidențiindu-se, în acest fel, tot mai pregnant impactul determinant al sistemului de valori fundamentale asupra procesului educativ. „Avem în vedere – precizează, în acest sens, pedagogul Sorin Cristea – *valorile pedagogice generale* – determinate social și psihologic (reflectate și ca cerințe individuale):

a) *Binele moral* aflat la baza construcției obiectivului general al educației morale – care vizează formarea – dezvoltarea conștiinței pedagogice morale;

b) *Adevărul științific*, aflat la baza construcției obiectivului general al educației intelectuale – care vizează formarea – dezvoltarea conștiinței pedagogice intelectuale (...)

c) *Frumosul* (din artă, natură, societate), aflat la baza construcției obiectivului general al educației estetice - care vizează formarea – dezvoltarea conștiinței pedagogice estetice” [8, p. 18].

Așadar, utilizarea *valorilor fundamentale* precum binele, frumosul, adevărul, în procesul educațional se află, tot mai frecvent, în perioada postmodernă, la baza construcției obiectivelor generale care vizează formarea – dezvoltarea conștiinței psihosociale morale, intelectuale, estetice, etc. Această redefinire a conținuturilor generale ale educației este impusă epistemologic prin evidențierea importanței *valorilor pedagogice generale*, considerate – de unii cercetători – ca fiind consonante (dacă nu chiar sinonime) valorilor fundamentale.

În ceea ce privește relația/raportul dintre *valorile fundamentale* și atitudini, e de precizat că valorile diferă de atitudini, întrucât ele sunt mai generale și mai abstracte. Spre deosebire de atitudini, nu au un obiect, știut fiind că referința la un obiect constituie esența atitudinii. Frumusețea, dreptatea, binele, adevărul etc., pot fi valori pentru un anumit individ. Ele servesc drept standarde abstracte pentru dezvoltarea atitudinilor și pentru luarea deciziilor cu privire la comportamente. Valorile sunt cele care organizează și controlează atitudinile, întrucât acestea din urmă se dezvoltă în concordanță cu valorile persoanei. Altfel spus, dacă, de exemplu, avem cunoștință de valorile unei persoane, putem preciza atitudinile ei cu privire la un obiect specific sau la o situație anume.

Dacă ar fi să formulăm aici câteva concluzii, ar trebui să spunem că, pe parcursul său istoric, conceptul *valoare* a căpătat mai multe abordări, prin prisma diverselor curente și școli științifice. Îndeosebi autorii preocupați de definirea *valorilor fundamentale* au acordat acestora și o *dimensiune pedagogică*, întrucât valorile sunt create prin cunoaștere, iar cunoașterea înseamnă, prin definiție, *educație*. Iar în capitolul intitulat *Axiologia educației*, din volumul *Filosofia educației*, cercetătorul Marin C. Călin, referindu-se la *relația valoare-educație*, conchide: „Cercetările referitoare la această relație din cadrul sistemelor

pedagogice contemporane, prin care luăm cunoștință de o nouă preocupare în filosofia educației – axiologia pedagogică au o istorie a lor (...) recurentă fiind preocuparea pentru realizarea prin educație și automodelare a năzuinței umane spre *bine, frumos* și *adevăr* ca valori eterne dincolo de spațiu și timp” [9, p. 106-107]. Din acest punct de vedere, pentru orientarea educatorilor în acțiunea educativă, are o însemnătate crucială funcționarea valorilor ca scop și mijloc: ca scop, în sensul că valorile ne călăuzesc existența, ca mijloc în sensul că valorile contribuie la dezvoltarea stărilor subiective pozitive ale omului. Să ne amintim, de exemplu, că *Kalokagathia* a reprezentat o preferință în acțiunea educativă, în vederea dezvoltării omului prin unitatea dintre *adevăr, bine, dreptate* și *frumos...*

Referințe:

1. CRISTEA, S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie*. Vol. I. București: Didactica Publishing House, 2015. 831 p.
2. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Arc-Gunivas, 2007. 2240 p.
3. MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. Ediția a III - a. București, Editura Academiei Române, 1978. 1168 p.
4. TULEI, A. Repere epistemologice de definire a valorilor. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe ale educației”*, 2019, nr.5(125), pp. 145-151.
5. PĂSLARU, VI. Valoare și educație axiologică definiție și structurare. În: *Didactica PRO*, 2006, nr. 1, pp.3-8.
6. WALD, H. *Limbaj și valoare*. București: Editura Academiei Române, 1973. 232 p.
7. MĂCIU, M. *Știința valorilor în spațiul românesc*. I. București: Editura Academiei Române, 1995. 224 p.
8. CRISTEA, S. *Conținuturile și formele generale ale educației*. Vol. 4. București: Didactica Publishing House, 2017. 186 p.
9. CĂLIN, M.C. *Filosofia educației*. București: Aramis Print, 2001. 144 p.